

ček, *Opet jedna povijest naše književnosti*, Obzor, LXII, br. 231–260, (redovno na 3. strani) Zagreb, 1921. O Vidriću govori Lunaček u 19. nastavku, u broju 257. Uz prilog Bože Milačića (202) valja navesti da je objavljen i u njegovoj knjizi *Urijeme i poezija*, NIP, Zagreb 1961, str. 9–35, te da se tu prvi put pojavio članak Antuna Barca *Spomenik nepoznatom cenzoru* (str. 27–34), a da je taj članak kasnije objavljen i u Barčevoj knjizi *Bijeg od knjige*, Naprijed, Zagreb 1965, str. 51–60. U Milačićevu je članku (str. 33–34) objavljena i recenzija Branimira Li-

vadića Barčeve monografije *Vidrić*, za interne potrebe Matice hrvatske. Konačno, i sam je sastavljač ove literature pisao o Vidriću u *Književnom godišnjaku*, s. v. Uopće je načelno otvoreno pitanje što iz različitih povijesti književnosti i priručnika treba u literaturi registrirati. Ovdje se sve to navodi samo u želji da ovaj izvrsni napor bude dopunjen u poslu koji je, po definiciji, – nepotpun. No ni u kojem slučaju kao prigovor izdanju koje pripada među najvrednije naše kritičke tekstove uopće.

Ivo Frangeš

»VIJENČEVA« STOGODIŠNJICA

Godina 1869. ostat će zabilježena kao jedan od značajnih datuma u povijesti hrvatske književnosti uopće, a hrvatske književne periodike napose. Te je godine počeo u Zagrebu izlaziti »Vijenac«, časopis koji je odigrao višestruku ulogu u hrvatskoj književnosti, postigavši neprolazno značenje u njezinu razvitku.

Kao što je »Dragoljub« (1867–1868) bio u neku ruku nastavak »zabavno-poučnog časopisa« koji je izlazio prije njega pod naslovom »Naše gore list« (1861–1866), tako je i »Vijenac« bio nastavak »Dragoljuba«. Ali dok je »Dragoljub« nadmašio prethodnika tek nešto izrazitijim literarnim vrijednostima pojedinih priloga, ostavši u biti, u koncepcijama, vjeran sljedbenik svoga preteče čiju je tradiciju nastavljao, pa je na svojim stranicama, uz ostalo, donosio i šale i zagonetke, dotle je »Vijenac«, preuzevši formalno ulogu »Dragoljuba«, uveliko nadvisio prethodnika i lite-

rarnom težinom književnih priloga i ozbiljnošću uređivačke koncepcije, što je bilo vidljivo već od prvog broja (23. siječnja 1869).

Bio je to, s pravom se može reći, prvi hrvatski književni časopis u suvremenom smislu riječi, nastao u prijelomnom trenutku hrvatskoga književnog razvoja kad su okviri i tendencije »Dragoljuba« postali pretijesni za stvaralačke mogućnosti hrvatskih pisaca, kad su potrebe i ambicije naših književnika porasle – i prerasle razinu dotadašnjih pučko-popularizatorskih naših književnih listova. U trenutku kad je hrvatska književnost odlučno raskidala s diletantizmom (jednako u metodama rada kao i u njihovim rezultatima), težeći sve više, sve očiglednije artistskim kvalitetama, postalo je neizbježno da se ustanovi novi književni časopis koji bi izašao u susret težnji naših tadašnjih književnika i omogućio njezino puno ostvarenje.

Zamisao novoga književnog časopisa u Zagrebu potekla je iz tadašnje Matice ilirske. Sredinom 1868. godine Petar Zoričić i Ivan Filipović predložili su, između ostaloga, da Matica pokrene novi zabavno-poučni list. Uz tu ideju pristali su odmah svi hrvatski pisci, i oni koji su djelovali u tek osnovanoj Akademiji, i oni koji su se okupljali oko Matice. Toj se jedinstvenoj želji pridružio i sam urednik i izdavač »Dragoljuba«, Đuro Deželić, odlučivši da koncem 1868. obustavi daljnje izlaženje svoga lista kako bi omogućio pojavu novoga časopisa. (Valja naime upozoriti da u to vrijeme u Hrvatskoj nije još bilo toliko čitalaca lijepe književnosti, osobito domaće, da bi bilo moguće izdavanje dvaju književnih časopisa istovremeno.)

»Ujediniše se književni drugovi, a slavna Matica ilirska priskoči vrijednu nastojanju ugledom i vjerom u pomoć, te tako se ispod njezinih krila evo prikazuje bijelomu svijetu VIJENAC u zabavu u pouku najpače našim krasoticam, a dakako i našemu junačkomu spolu, te kamo sreće da bude što veće to kićenije kolo čitajućega našinstva«, stajalo je na početku *Poziva na pretplatu* tiskanog na posljednjoj strani prvoga broja, nakon čega slijedi sažeto iznošenje osnovnih intencija časopisa: »Čim se svaki bolji zabavnik diči, naći ćeš toga i u našem listu; naći ćeš u svakom broju izvrsnih pjesama i pripovijedaka, te u jednoj i drugoj struci izvrsnih prijevoda, poučnih članaka o kazalištu, ob odgojivanju ženske mladeži, o vještini svake ruke, o napretku i boljku drage nam domovine, o pokretu i poletu domaće i tuđe knjige, te o svakoj dobroti i ljepoti.

Prva će nam briga biti da budu članci što izboritiji, druga da čistim, ugladenim i bogatim jezikom pišemo, a da se tuđemu kroju i nakitu otimljemo.«

Na kraju, *Poziv na pretplatu* obavještava da će »Vijenac« izlaziti svake subote.

U prvom godištu časopisa bio je potpisan kao urednik prijašnji urednik »Dragoljuba« Đuro Deželić, iako ga je već tada stvarno uređivao poznati hrvatski političar, književnik i publicist Ivan Perkovac, koji je imao znatnog udjela u njegovu pokretanju i koji početkom drugoga godišta i formalno preuzima »Vijenac«, potpisujući ga zatim svojim imenom gotovo jednu i po godinu, sve do svoje smrti: posljednji broj s Perkovčevim imenom izašao je 15. travnja 1871, dan uoči njegove smrti.

Na uredničkoj stolici sjedili su zatim Ivan Dežman (do svibnja 1872) i Franjo Marković (do kraja 1873), kojemu je posljednjih nekoliko mjeseci u redakcijskim poslovima obilno pomagao August Šenoa. U to vrijeme »Vijenac« je promijenio i nakladnika: u veljači 1873. Matica ilirska ustupila je izdavačka prava Dioničkoj tiskari.

Bile su to godine teškog, trnovitog probijanja jednog izrazito književnog časopisa, godine osvajanja novih čitalaca u sredini koja još nije imala dovoljno razvijen osjećaj za vlastite umjetničke, literarne vrijednosti. Moralo se krenuti gotovo od samog početka. A »Vijenac« je matorom svojih urednika i suradnika, iz godine u godinu bivao sve bolji i sve uspješniji u ostvarenju početnih namjera. Uspio je ne samo udružiti sve tadašnje poznatije hrvatske književnike i pružiti im neograničenu

mogućnost rada, nego je i potakao mnoge do tada nepoznate pisce da istupe pred čitaocima, da okušaju svoje snage, omogućivši im ujedno nesputani, slobodni razvitak. Među svoje stalne suradnike »Vijenac« je, već u prvim mjesecima i godinama, mogao ubrojiti sva poznata i najcjenjenija imena tadašnje hrvatske književnosti: Janka Jurkovića (koji u njemu objavljuje svoje humoriističke pripovijesti), Ivana Trnskog (koji se javlja ne samo pjesmama i pripovijetkama nego i brojnim prijevodima strane, mahom njemačke lirike), Blaža Lorkovića (s nekoliko zanimljivih pripovijedaka), Augusta Šenou (koji nastupa ne samo stihovima nego već i prozom, pripovijetkama, pa i romanom, prvim svojim romanom i prvim romanom u hrvatskoj književnosti uopće), pa Josipa Eugena Tomića (koji također nastupa s pripovijetkama) i Adolfa Vebera Tkalčevića, kao i mnoge ugledne nosioce hrvatskoga javnog i kulturnog života koji se javljaju svojim priložima znanstvenog i znanstvenopoučnog karaktera (npr. Đuro Pilar. Tadija Smičiklas, Vjekoslav Klaić, Vladimir Mažuranić, Armin Pavić, Franjo Rački, Franjo Kuhač, Šime Mazzura, Vatroslav Jagić...), dakako uz one već spomenute pisce koji su mu u tom vremenu bili urednicima. U isto vrijeme, na stranicama »Vijenca« pojavili su se npr. Franjo Ciraki, poznati pjesnik u hrvatskoj književnosti neočekivanih *Floretinskih elegija*, te Rikard Jorgovanić, pjesnik i pripovjedač koji se u ovom časopisu uspješno razvijao i kojega je prerana smrt spriječila da postigne svoju punu stvaralačku mjeru – da spomenemo samo one od mladih »Vijenčevih« suradnika iz tih

prvih godina njegova izlaženja, koji su u hrvatskoj književnosti ostavili trag vidljiv i danas.

Odmah u početku 1874. godine August Šenoa, koji se već predstavio čitaocima »Vijenca« i svojim romanom *Zlatarovo zlato*, objavljivanim u nastavcima tijekom 1871. godine, postaje i formalno urednik »Vijenca«. Time časopis ulazi u drugo, možda najsjajnije razdoblje svoga postojanja. Pojavivši se u »Vijencu« pjesmom *Kamenji svatovi*, u jednom od prvih brojeva tog časopisa, Šenoa mu je s vremenom bio jedan od najčešćih, najplodnijih i najvjernijih, a nesumnjivo i literarno najvrednijih suradnika u stihu i u prozi, da bi mu najzad postao urednikom koji će ne samo ostati najdulje na njegovu čelu (sve do svoje smrti 13. prosinca 1881, dakle gotovo punih osam godina), nego i utisnuti najdublje u nj svoj osobni žig, svoj ljudski i stvaralački znamen.

Povezavši vlastiti književni rad i napredak s razvojem »Vijenca«, uvjetujući na neki način vlastitu literarnu sudbinu sudbinom časopisa koji je vodio, Šenoa – nije to pretjerano reći – ostvaruje u »Vijencu« do tada najviši domet u povijesti hrvatske književne periodike, upravo tako kao što je i on sam, kao pripovjedač i romanopisac, okrenuo novu stranicu i postigao nove, dotad nepoznate i neostvarene vrijednosti u hrvatskoj beletristici. Razmatrajući podrobnije taj zanimljivi, u našoj književnoj povijesti gotovo posve izuzetni i osamljeni odnos Šenoa-»Vijenac«, doći ćemo bezuvjetno do uvjerenja da je upravo Šenoa učinio »Vijenac« onim što on u cjelini jest u povijesti hrvatske književnosti, no možda ne bismo suviše pogriješili

kad bismo utvrdili i obratno, da je »Vijenac« u mnogome, i to pozitivno, utjecao na Šenoino stvaranje; osim toga, otvorio je vrata književnosti mladim pripovjedačima Ladislavu Mrazoviću i Dušanu Lopašiću (koji su, kao i Jorgovanić, preranom smrću prekinuti u razvoju), pa Budi Budisavljeviću, Ferdi Beciću, Jovanu Hraniloviću, Vilimu Korajcu (*Au-vergnanski senatori*), Anti Kovačiću (*Baruničina ljubav*), Ivu Vojnoviću (*Geranium*).

»Vijenac« je, za Šenoina uredni-kovanja, počeo naročito njegovati i kroničarski dio časopisa, tzv. *Listak*, u kojem je donosio vijesti, zapise i bilješke o recentnim događajima u umjetničkom, znanstvenom i uopće društvenom i kulturnom životu, postavši u tom pogledu uistinu pouzdano ogledalo vremena. Zato nije čudno što se, uz takav časopis, u ono doba nije mogao održati nijedan od pokušaja da se »Vijencu« suprotstavi novim časopisom: i »Hrvatski sokol« (1870) i »Hrvatska lipa« (1875) izašli su zapravo svega u nekoliko brojeva.

Slijedeći dosljedno (premda ne i kruto) političku liniju koja je u tom razdoblju dominirala našim javnim životom, a koja vodi od Gajeva ilirizma do Strossmayerova jugosla-venstva, »Vijenac« je u doba Šenoa uspijevao održati ravnotežu primanjem suradnje i od pristaša drugih političkih pogleda i stranaka. Ali kad je, potkraj Šenoina života, i naročito poslije njegove smrti, došlo do otvo-renije političke polarizacije u redovima hrvatskih književnika, »Vije-nac« je počeo gubiti svoj primat i dobivati opasnije takmace. Mladi pravaši pokreću »Hrvatsku vilu« (1882), koja se prva uspijeva afirmi-

rati – uz »Vijenac« – kao glasilo no-voga književnog naraštaja.

»Vijenac« prelazi iz ruke u ruku: Kratko vrijeme bio je pod nešto ve-ćim utjecajem pravaša (1882), kad ga je uređivao Fran Folnegović uz pomoć Janka Iblera, a kasnije su mu urednici Klaić i Maravić (1883–1889), Pasarić i Maravić (1890), Pasarić (1891–1895), Pasarić i Inhof (1896), Inhof (1897–1898), Inhof i Hranilo-vić (1899), Hranilović i Arnold (1900), Arnold (1901), Arnold, Bosanac i Milan Šenoa (1902) te Gjalski i Milivoj Dežman (1903).

Već ta imena dovoljno jasno go-vore o književnim i ideološkim faza-ma što ih je, s manje ili više elastičnosti, prolazio »Vijenac« tijekom svoga tridesetpetogodišnjeg izlaže-nja. A kad se, u vrijeme žestokih sukoba »Starih« i »Mladih«, njego-vo uredništvo našlo u rukama »Mla-dih«, Matica hrvatska, kojom su ta-da ravnali pretežno »Stari«, upotri-jebivši pravo nakladnika kojim je ponovno raspolagala od 1883. godi-ne, otkazala je dalju pomoć »Vi-jencu« i on je prestao izlaziti.

Danas, o stogodišnjici prvoga bro-ja, nema sumnje da je »Vijenac« odigrao drvorazrednu ulogu u hrvat-skoj književnosti, prije svega time što je izvršio odlučan napor u stva-ranju hrvatske čitalačke publike (jer ne treba zaboraviti da je taj časopis ubrzo uspio sakupiti preko tisuću pretplatnika, što je u ono vrijeme, za hrvatske prilike bio upravo im-pozantan broj), »Vijenac« je bio prvi časopis koji je povezao sve naše knji-ževne snage, podigao literarni krite-rij u književnosti i, što je možda naj-važnije, stvorio društveni ugled hr-vatskom književniku.

Dubravko Jelčić